

КАРПАТСЬКИЙ ЛІСПРОМ ПОТРЕБУЄ “ЄВРОРЕМОНТУ”

Лісогосподарський комплекс Карпатського регіону, який охоплює Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську та Чернівецьку області, є, як відомо, найбагатшим на ліси регіоном України.

Ігор Галушак
журналіст, кореспондент
Українського журналу
“Економіст”,
м. Львів

Автор статті —
переможець конкурсу
науково-популярних статей
Державного фонду
фундаментальних досліджень

Останніми роками залісненість Карпатського регіону навіть дещо збільшилась і нині досягла позначки 39,3 %, а в плані деревних заготівель наразі становить 4872,6 тис. м³ на рік. Проте, як і раніше, належні дивіденди зі свого “зеленого золота” регіон поки що не отримує. До того ж зі зрозумілих причин дати ґрунтовно всеосяжний аналіз стану галузі на свіжому статистичному та фактологічному матеріалі, доки ситуація в країні не стабілізується, не спроможуться ні спеціалісти Держлісслужби, ні місцеві бізнес-аналітики. Проте попри всі теперішні економічні та політичні складнощі потенціал у західноукраїнського ліс-прому є. І головне сьогодні — принаймні його не втратити.

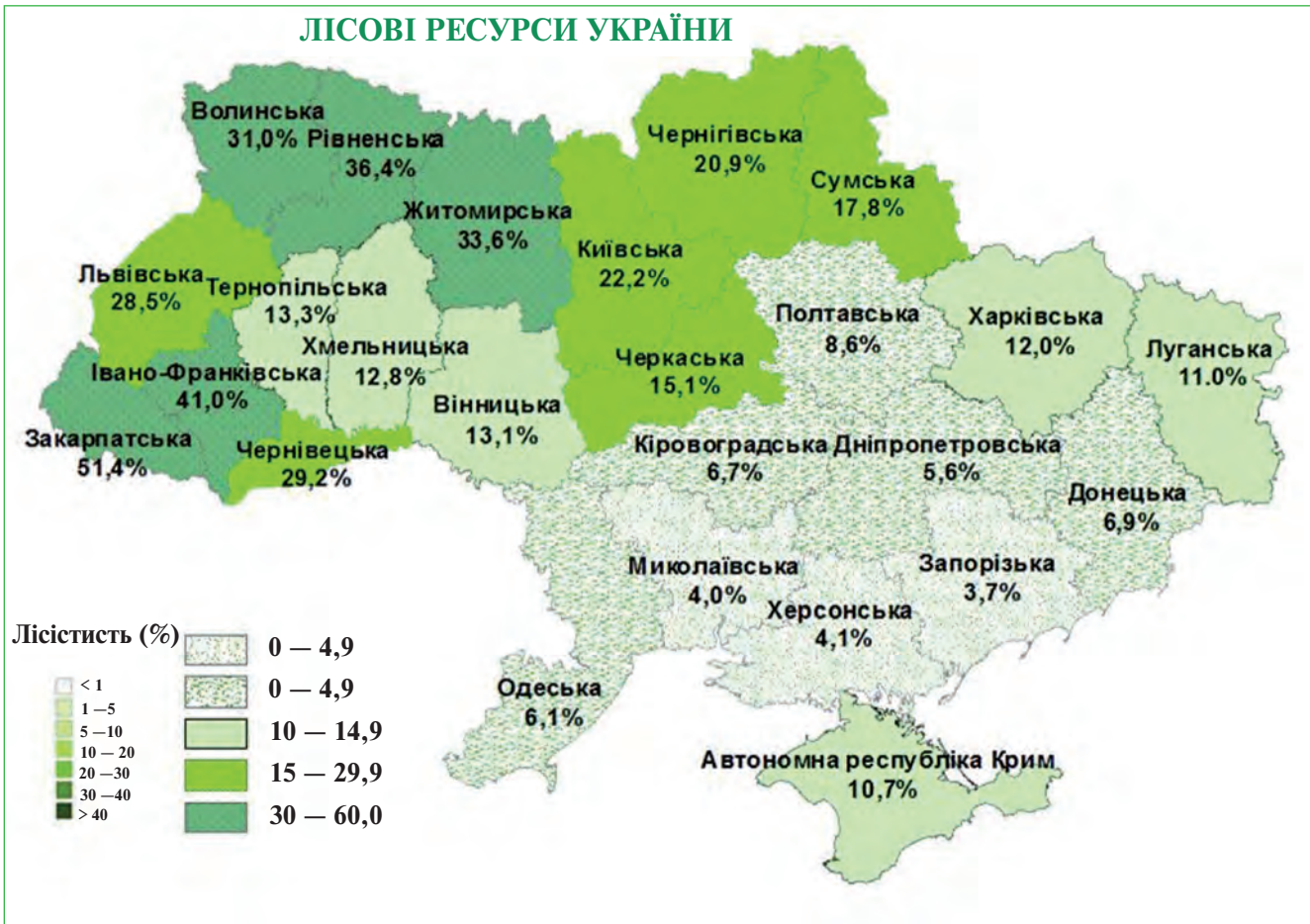
Обережний оптимізм

Адже за три останніх роки в Україні побудовано 2600 км нових сучасних лісових доріг, чимала частина з яких припадає на західні області держави. Окрім того, було зроблено суттєві кроки щодо контролю походження легальності деревини. Це — й електронний облік, і запровадження електронної товарно-транспортної накладної, без яких посправжньому обліковуваний рух деревини по Україні неможливий. Такі нововведення, за підрахунками лісового відомства, на 70 % зменшили кількість незаконних вирубок,

Водночас піднімається сортиментна структура деревини. І це дало свої плоди, тому що зумовило збільшення на 2 млрд грн її реалізації в цілому по Україні. Слід також згадати й іншу сприятливу обставину. Місцева меблева промисловість Карпатського регіону зробила, мабуть, вирішальний внесок у те, що вперше за останнє десятиліття в Україні експорт меблів з натуральної деревини перевищив імпорт. Наприклад, за даними Державної служби статистики України, за січень—листопад 2013 року вартість експортованих Україною меблів становила 511,6 млн дол США, що значно перевищує показник 2012 року. У відсотковому виразі приріст за 11 місяців становив 10,3 %.

Ще один відрадий факт сьогодення місцевого лісового комплексу полягає в тому, що відома в Європі компанія Schweighofer Group (Відень, Австрія) заявила про намір побудувати деревообробний комбінат щорічною потужністю 500 тис. м³ у м. Коломия (Івано-Франківська обл.). Загальний обсяг інвестицій з реалізації проекту становить 50 млн євро.

ЛІСОВІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ

Це буде, до речі, вже четверте підприємство Schweighofer Group, розташоване в Східній Європі. Введення комбінату в експлуатацію було намічене на кінець 2015 — початок 2016 року. Після дворічного простою будівельні роботи відновилися у 2016 році, — українське підприємство компанії буде орієнтоване на обробку деревини малого діаметра.

Перспективні кластери

Слід зазначити, що перший в Україні ґрунтовний аналіз можливостей усіх галузей економіки, які використовують лісові ресурси, був проведений саме в Карпатському регіоні. Здійснювали його фахівці Швейцарсько-Українського проекту розвитку лісового господарства в Закарпатті "FORZA". Відносно недавно проект був завершений, проте висновки, зроблені швейцарськими фахівцями, залишаються актуальними й понині.

На думку *Радміли Устич*, координатора сектору економіки означеного проекту, аналіз засвідчив, що лісовий сектор карпатських областей посідає четверте місце в економіці, й може посісти ще вагомішу позицію, коли його розглядати як можливий кластер — взаємопов'язаний комплекс, куди входять лісове господарство, деревообробка, лісовий туризм, недержавні продукти лісу і т. ін.

Наразі лісовий сектор Карпатського регіону працевлаштовує майже 52 тисяч чоловіків та жінок на понад двох тисячах підприємствах різних форм власності.

Відходи й ...дрова

Надактуальна для України в теперішніх умовах проблема енергозбереження та раціонального використання цінної сировини буде, звісно, тільки загострюватись. Тим часом, у процесі вирощування карпатського лісу й перероблення заготовленої деревини утворюється абсолютно неприйнятна для розташованого в самому центрі Європи регіону їх частка (від 52 до 65 % деревних відходів). В цьому зокрема переконала дослідниця питання *Ольга Адам* (Національний лісотехнічний університет України). Адже безпосереднє спалювання кускової деревини в побуті потребує значних затрат на заготівлю та підготовку до спалювання й на саме спалювання. До того ж, частково для цього використовують садово-паркову деревину, ціна якої є меншою, однак затрати на неї значно більші. А таким прадідівським способом сьогодні опалюється велика кількість індивідуальних будинків в Карпатах, де немає газопостачання. Звісно, набагато кращі результати можна отримати, коли м'які відходи утилізуються у брикети або пелети, які сьогодні й в Україні набувають поступового поширення. Такі відходи легше транспортувати і зберігати, їх теплотворна здатність більша, ніж у дров і м'яких відходів. Однак для їх виготовлення потрібні певні додаткові затрати. Крім безпосереднього спалювання дров'яної деревини, м'яких відходів (тирси, стружки, паливної тріски), пресованих відходів різної форми та розмірів, сьогодні набувають розвитку технології енергохімічної, або термохімічної генерації

горючого газу з відходів деревини — газогенератори. Газ, який таким чином отримують, не потребує додаткового очищення й може використовуватись в наявних топках парових або водогрійних котлів.

Такі агрегати — найекономічніші джерела електроенергії на лісозаготівельних підприємствах із незначним споживанням електроенергії, що віддалені від електричних систем. Використання газогенераторів в котельнях деревообробних карпатських підприємств суттєво економить енергію (газ, вугілля, електроенергію тощо). Наприклад, установки потужністю 100 кВт достатньо для обігріву виробничих приміщень (площею 700 м² при їх об'ємі 3,5 м³) або трьох вакуумних сушильних камер (об'ємом 30 м³). У дизельних установках можна одночасно спалювати тирсу, стружку і кускові відходи завдовжки 0,5—0,6 м. Залежно від об'єму відходів, що переробляються, і величини теплового навантаження, використовують генератори потужністю від 500 до 5000 кВт. Проте ще на початку 90-х років минулого століття в Україні на паливо йшло 2 млн м³ деревини на рік, що становило 5 % від загального її використання. Навряд чи сьогодні ця частка буде меншою через зростання цін на інші види енергії.

На сьогодні у світі накопичено достатній досвід успішних комерційних проектів з енергетичного використання деревної біомаси. Вони можуть бути потужністю від кількох кіловат (сімейного типу) до кількох десятків мегават електричного навантаження. А Карпатський регіон є ідеальною територією для

того, аби зосередитись на утилізації деревних відходів, яких нагромадилося чимало. Роботи ж з їх переробки — від заготівлі до деревообробки — тут нині проводяться у відверто недостатньому обсязі. Тому державі нагально варто розробити стимули до заохочення їх переробки зі створенням доданої вартості. Окрім того, в регіоні є виробники паливних брикетів, український ринок яких невеликий. Зі збільшенням ціни на традиційні джерела енергії можна очікувати, що попит на брикети та пелети зросте як в Україні, так і за кордоном.

Для порівняння: ціна тих же пелет в Західній Європі сьогодні коливається в межах 240 євро за тону, а в Україні — щонайбільше 130—135. Тому Західна Україна потенційно може зробити вагомий експортний внесок у цей сегмент зростаючих енергетичних ринків.

Лісокористування й лісовласність

Лісовими питаннями у Карпатському регіоні України Регіональне молодіжне екологічне об'єднання "ЕКОСФЕРА" займається вже чимало років і за цей час було зібрано безліч прикладів конфліктів у сфері лісокористування, а також пророблено досить варіантів у напрямку їх розв'язання. Скажімо, протягом низки років РМОО "ЕКОСФЕРА" працювала на теренах Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської та Чернівецької областей і сьогодні найбільше даних по цій тематиці має на прикладі Перечинського, Великоберезнянського, Хустського,

Рахівського, Свалявського та Берегівського районів Закарпатської області.

Майже всі конфлікти, які виникали й виникають тут між місцевими громадами та лісгосподарськими підприємствами різних відомств у сфері лісокористування, мають соціальну основу, хоча завжди містили економічний та екологічний аспекти. Насамперед, мова йде про лісозаготівлю, яка завдавала тих чи інших збитків місцевим громадам. Найчастіше причинами конфліктів між лісгосподарським підприємством і територіальними громадами є: тривале забруднення та замулення гірської річки, яка протікає через село; ведення вирубок в букових лісах у особливо вологий сезон року та трелювання деревини через струмки й гірські річки; зсуви та ерозія ґрунтів унаслідок суцільних зрубів на схилах; знищення сільських пасовищ у результаті розташування на них естакад та трелювальних робіт; руйнування сільських доріг в результаті надмірного завантаження лісовозів; небезпека затоплення сільських городів і дворів через захарщення лісосік порубковими рештками.

Збитки ж, завдані місцевому населенню та громаді загалом, які не відшкодовувались ні лісгоспами, ні лісозаготівельниками, часто змушували селян перекривати дорогу і не випускати лісовози з села. Як спосіб уникнення подібних конфліктів фахівці рекомендують органам місцевого самоврядування надалі укладати відповідні договори з постійним лісокористувачем, де обумовлювався б порядок оцінки і відшкодування завданих збитків.

Не врегульовані належним чином ці питання і чинним Лісовим кодексом України та іншими підзаконними актами. Хоча сьогодні це є звичною практикою у країнах ЄС, і Україні також слід долучатись до названого процесу.

Не менш конфліктним є й питання власності на ліси. Адже практично кожна сім'я у гірській частині Карпат і досі зберігає документи на власність тієї чи іншої ділянки лісу часів польської, угорської чи че-

хословацької влади. І донині у людей жевріє надія повернути прадідівську спадщину. Адже ліс — головний природний ресурс в Карпатському регіоні. Після ж розпаювання землі селяни тут отримали лише від 0,5 до 1,5 га малопродуктивних сільськогосподарських земель. Якщо порівняти це з випадком селян Центральної чи Східної України, які при цьому отримували деколи навіть десятки гектарів чорнозему, то сьогодні постає й проблема відновлення соціальної справедливості.

Тому питання приватної та комунальної власності на ліси та реституція, яка вже давно проведена у країнах Центральної Європи та Балтії, є постійною темою у Карпатському регіоні, що є особливо актуальним поміж інших лісових регіонів країни. Натомість сучасний Лісовий кодекс України таки визначає державну, комунальну та приватну власність на ліси. Проте сьогодні майже усі ліси в Україні залишаються формально у державній власності. Отож і нині не з'ясоване питання альтернативних форм власності на ліси. Наприклад, не прописано чітко, за рахунок яких лісів створюватимуться ліси комунальної і приватної власності, а також механізми передання державних лісів у інші форми власності. Водночас питання викликають і 5 % лісів України, які на сьогодні нібито перебувають у приватній власності і про які офіційно нічого не відомо — ні імен власників, ні те, яким чином виникло право приватної власності на ці ліси, ні те, яким чином здійснюється управління цими лісами.

Звісно, питання права власності та лісових податків неоднозначні. Однак беззаперечним є факт, що вони хвилюють мешканців Карпатського регіону та є серйозною перешкодою на шляху подальшого цивілізованого ведення заготівельного та деревообробного бізнесу. І це вимагає сформувати таку національну лісову політику, яка б враховувала інтереси усіх безпосередніх та непрямих учасників лісових відносин і давала можливості реалізувати права кожного з них. ■

